ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 20–69

20 ՄԱՅԻՍ 1853

ԱՍԱՒ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱՕԳՈՒՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս համար 100 դրամ
» » դուրսերուն » 120 »
Վեցամեայ » մայրաքաղաքիս » 55 »
» » դուրսերուն » 65 »
Մէկ ծանուցումը առնվն 40 փարայ է։
Սորագրութիւնները կանխիկ են։
Սորագրութիւնները ամեն ամսոյն 1ին և 16ին կը սկսին։

Դուրս երթալիք լրագիրներուն համար ծախքը մեր վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն, խմբագրին պիտի ուղղուի։ և առանց համարուն ծախքը իրեն կողմն վրայ է։

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ։

Առաջնորդական ընտրութիւն մը։ – Նորընտիր Ժողովականք։ – Նոր հրատարակութիւնք ամուսնութեան։ Նամակ մը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պաշտօնատարաշնութիւնք։ – Բ. Դրան և Ռուսիոյ կառավարութեան մէջ յարաբերութեանց դադարելուն վրայ խորհրդածութիւն մը։ – Ս. Տեղեաց խնդրոյն լուծմանը վրայօք կայսերական հրովարտակներուն նիւթը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԼԻԱ։ Քաղաքական յանցանաց համար մահուան պատիժը վերահաստատելու առաջարկութիւն։ – Քաղաքացիական դէմ պատերազմ։
ԱՂԳԱՆ։ Ժառանգութեան վրայ տարբր դիպուածներու առաջարկութեան ընդունելիք։ – Լարա Ճան Իրբրի քանի մը խօսքերը։ – Թղթատարութեան վերակացուին բրած մէկ նոր անօրէնութիւնը։ – Տուպլինի մերթացուցին բացուիլը։ – Խրլանդայի գաղթականութեան շարունակիլը։
ԱՒՍՏՐԻԱ։ Պէնիէրայի թագաւորին և Յունաց թագուհւոյն վիճակը։ – Հունգարիայի մէջ ամուսնութեան վերաբերեալ անօրէնութիւն մը։
ՊԵԼՃԻՔԱ։ Ընտրեալ ձմեռ մը։
ՀՈՒՍ։ Ցիսուսեանց ընկերութեան առաջնորդին մահուիլը։
ՌՈՒՄԱՍՏԱՆ։ Բեղրատսրիի և Պուխրէշտի մէջ քաղաքա հիմնադրութեան երեսուն ելնելը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ազգային մասնակցութիւն

Զեռագիրներու խուզարկութեան առաջարկութիւն մը և քանի մը հին ձեռագիրներու վրայ տեղեկութիւն։

ԱՕԳՈՒՅԻՆ

Նախորդ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ ամենապատիւ Տ. Մատթէոս Արքեպս. Աբեղեանցիոսը Ազգային Հոգևոր և Դերագոյն Ժողովոյ ընտրութեամբը Էրմաշու գերահռչակ Ս. Ովսէփն և Նիկոմիդիոյ վիճակին Առաջնորդ կարգեցաւ փոխանակ հանգուցեալ Տ. Սահակիանոս Արքեպս. Աբք եպիսկոպոսին։

Ազգային Դերագոյն Ժողովոյ մեծապատիւ անդամները իրենց ազգասիրական երկամեայ ծանր պաշտօնը կատարած ըլլալով, քանի մը շաբաթ առաջ իրենց հրաժարականը մատուցեր էին Բ. Դրան։

Սոնց յաջորդներ ընտրուելու համար կայսերական հրովարտակը ելած ըլլալով, անցեալ հինգշաբթի օրը ազգային ընդհանուր Ժողով եղաւ Պատրիարքարանը, ուր ներկայ էին ազգիս երեւելի ամիրաները, արժանապատիւ եկեղեցականք և ուրիշ բազմաթիւ պատուաւոր անձինք և արուեստաւորաց գլխաւորները։

Հոն ազգային երեսփոխան մեծապատիւ Կրճիկեան Յակոբ աղան ազգային Դերագոյն Ժողովին վերջին երկու տարուանս մէջ ըրած բարեկարգութեանց համառօտ պատմութիւնը ընաւ, որուն մէջ հրաժարեալ անդամոց բարենախանձ ջանիցը բազմաթիւ վարձերը տեսնուելով, բոլոր Ժողովականք իրենց անկեղծ և ի որսե գոհութիւնը և շնորհակալութիւնը յայտնեցին։

Մեծապատիւ Յակոբ աղան այս համառօտ պատմութիւնը ընելէն ետեւ, ազգային երեսփոխանութեան պաշտօնին հրաժարեցաւ ի մեծ տրտմութիւն բոլոր Ժողովականաց և ամեն ջանքերն անօգուտ եղան զինքը համոզելու և վերստին յանձն առնել տալու այն պաշտօնը, որ վեց տարի շարունակ կատարեց անձնանուէր փութով և կատարեալ ազգասիրութեամբ որով և ընդհանուր ազգին երախտագիտութեանը վրայ մեծ իրաւունք ըստացաւ։ Լաւը սկսաւ նոր անդամոց ընտրութիւնը, և բոլոր Ժողովականաց համաձայն խնդրուին և հաճութեամբը հետեւեալ մեծապատիւ ազգասէր անձինքը ընտրուեցան։

Մոգսուս ամիրայ Աբրիմեան.
Դէորդ ամիրայ Էրամեան.
Կարապետ Ամիրայ Պալեան աբքուելի Ճարտարապետ.
Պօղոս ամիրայ Տատեան վառօդապետ.
Յովհաննէս ամիրայ Տատեան վառօդապետ.
Պօղոս աղա Աշճանեան.
Պօղոս աղա Պետրոսեան.
Յովհաննէս աղա Էնգլիզեան.
Դէորդ աղա Պարսիզպանեան.
Սարգիս աղա Արզումանեան.
Սահակ աղա Աղբօեան.
Եղանոպ աղա Եղանոպեան.
Մարտիրոս աղա Բարունակեան.
Բարթողիմէոս աղա Յուսուֆեան.
Յակոբ աղա Պեշիքթաշլեան.
Յակոբ աղա Աղեանագեան.
Մելքիսեթ աղա Ոսկերիչ.
Մահտեսի Լիպնա աղա Ոսկերիչ.
Տամատ Յակոբ աղա Թերեսատէմ.
Մահտեսի Թերսիկ աղա Դաղաղ.
Խաչատուր աղա Հայտարդ։

Հոգեւոր Ժողովոյ արժանապատիւ անդամոց մեծագոյն մասը ընդհանուր Ժողովականաց խնդրանքը վերստին ի բնից պաշտօնին մէջ հաստատուելուն և միայն քանի մը նոր ընտրութիւններ եղան։

Ամենապատիւ Հոգեւոր Ժողովոյ արժանապատիւ անդամոց յուսալիքը։

Թադէոս Արքեպս. Աբեղեանցիոսը Պատրիարքական փոխանորդ.
Կարապետ Վարդապետ փոխանորդ Ս. Էջմիածնի.
Յովհաննէս Վարդապետ Քարոզիչ Խասգիւղի.
Յովհաննէս Վարդապետ Քարոզիչ Պէշիքթաշի և Գուզգունճուգի.
Իգնատիոս Վարդապետ Քարոզիչ Պէյօղլուի.
Տ. Գալուստ աւագ Քահանայ Օրթագիւղի.
Տ. Դէորդ աւագ Քահանայ Մայր Եկեղեցւոյ.
Տ. Յովհաննէս աւագ Քահանայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Իւրքիւտարու.
Տ. Երեմիա Քահանայ Խասգիւղի.
Տ. Յովհաննէս աւագ Քահանայ Սամաթիոյ.
Տ. Գրիգոր աւագ Քահանայ Գարագիւմրիւկի.
Տ. Յարութիւն Քահանայ Գալաթիոյ.
Տ. Յարութիւն Քահանայ Պալատու.
Տ. Մթանաս Քահանայ Մայր Եկեղեցւոյ։

Նորընտիր Ժողովականաց յարգի և պատկառելի անուններն ծանուցանել էինք եւս, չենք կրնար մեր որոնուրախութիւնը ծածկել, սեռնելով ազգային կառավարութեան դիկը այսչափ բաղմաթիւ երեւելի և պատուաւոր անձանց ձեռքը, որոնք ամենքն ալ ազգիս բարոյական և նիւթական պիտոյքը իրենց աղեկ ճանչցող բարենախանձ խոհեմ և իմաստուն անձինք են, և կը յուսանք, որ այս ընտրութիւնը բարեգուշակ նշան մը պիտի հանդիսանայ ազգային բարյաւկան և ուսումնական յառաջադիմութեանը նոր քայլափոխներ ընելուն, որոնց համար ընդհանուր ազգը երախտապարտ պիտի ըլլայ իրենց, ինչպես որ պարտաւոր է ըլլալու նախորդ բարենախանձ Ժողովականներուն։

Հեռաւոր ազգարարութիւնը՝ մօտերս Օմիւռնիոյ մէջ Աբէլ Աբրարեան անուանով ամուսնարի մը հրատարակութեան բերկրաբեր լուրը կուտայ։

ԱՕԳՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆ

Օրագիրներուն և պարբերական աստիճաններուն միջոցաւ յառաջ եկած անթիւ բարիքը աս բարդաւաճեալ դարուս մէջ յայտնի ապացոյցներով հաստատուած ըլլալը դիտելով, կարծեմք որ ազգի մը լուսաւորութեանը նպաստող ուրիշ ասկէ աւելի զօրաւոր միջոց մը չի կրնար ըլլալ։ ասոր վարձը յայտնապէս կը տեսնեմք Եւրոպայի ծաղկեալ և քաղաքակրթեալ ազգաց վրայ։ որոց մէջ եղած դրբերուն և օրական շաբաթական և ամսական օրագիրներուն թիւը չի կայ։ ասոնց օրէ օր տարբեր ծաղիկը և բազմապատկիլը ծանօթ ըլլալով աւելորդ կը սեպեմք հոս յիշելը։

Ուրախութեամբ կը տեսնենք, որ մեր սիրելի ազգն ալ լուսաւորեալ ազգաց հետեւելով նոյն բարեմասնութենէն բոլորովին զուրկ չէ մնացած։ ըստ որում զանազան քաղաքներու մէջ ոպուած շաբաթական երկշաբաթական օրագիրները և ամսական տետրակները արդէն համազգեաց դրական նուաճեան և հայրենեաց պայծառութեանը վրայ ունեցած սիրոյն ապացոյցները կրնան համարուիլ։

Եւ ահա աս լուսաւորեալ դարուս գիտութեանց և արուեստից պայծառութիւնը և միանգամայն սիրելի ազգերնուս յառաջադիմութեան նեկայ վիճակն է որ զմեզ կը հրաւիրեն որ մենք ալ ըստ կարի անոր զարգացմանը օգնութիւն մը ըրած ըլլամք։ Ուստի վառուհանալով այնպիսի ազգասէր ազգայից և ամիրայից վրայ։ որոնք ազգին բարեբաստութիւնը համար ամեն միջոց ի գործ կը դնեն, և ձեռնտուութեան և ազգասիրական քաջալերութեան ձեռ խնայեր, համարձակեցանք ձեռք զարնել ԱՐՓԻ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ անուանով շինչաբերական տեսր մը հանելու։

Մեր ցանկալի նպատակը զուարճալի և բարոյական գրուածներ և թարգմանութիւններ հրատարակելով հասարակութիւնը զուարճացնել և նոյն ժամանակը գիտութեանց և ընթերցասիրութեան ճաշակը ըստ կարի տալը ըլլալով՝ ԱՐՓԻ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆԸ եբեկը կրօնքի և կառավարութեան դէմ բան մը չպիտի հրատարակէ, ուստի և երբեմն հակառակ կարծեաց տրձագանգը չի կրնար ըլլալ։

Առայժմ երեսուներեսի երեսակ բաղկացեալ տետրակ մը հանելու բաւականալով կը համարձակիմք ընելու որ երբոր ազգասէր աղանելք բաւական օգնութիւն և քաջալերութիւն կ'ստանամք, քիչ ժամանակէն թերթերնիս մեծցընելու և գեղեցիկ պատկերներով զարդարելու ենք։ վասն որոյ կ'աղաչենք խոնարհաբար որ ազգասէր աղանելքը բարեհաճին իրենց քաղցր հովանաւորութիւնը անպակաս ընել, ու նորատունկ թերթերնուս հաստատութեանն ու պայծառութեանը համար իրենց վեհաշնչական ձեռնտուութիւնը չի խնայեն։

ԱՐՓԻ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ին նիւթերը պիտի ըլլան նախ՝ տարին 16 երեսին մէջ քարոյական պատմութիւն մը շարունակելի, որ պիտի ըլլայ կամ հեղինակութիւն և կամ թարգմանութիւն։ Միւս 16 երեսին մէջ պիտի տարբեր զանազան խառն գրուածներ, ինչպես են զուարճալի պատմութիւններ, ուսանելիներ, ճառեր, Շէքսպիրի Անգլիացի և Մոլիէր Գաղղիացի հրաշակաւոր կատակերգիներուն երեւելի քանի մը թատրոններու, ազգային լուրեր, ուսումնական տեղեկութիւններ, և այլն։

Որ և իցէ օգնութիւն եթէ դրամագլխին և եթէ դրաւորական յօժարակամ կ'ընդունիմք։

Մեզ ուղարկուած նամակներուն և գրութիւններուն ճամբուն ծախքը խրկողին կը վերաբերի։

Խրկուած բանաստեղծականները հաւատարմութեամբ առանց բան մը աւելցնելու կամ պակասցնելու ի լոյս ընծայելու է բայց ի ուղղագրութեան սխալներէն։

ԱՐՓԻ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆԸ առ այժմ ամիսը անգամ մը պիտի հրատարակուի ամէն ամսոյ 1ին ութսնալ թերթով 32 երեսէ բաղկացեալ։

Ա՛ռ այժմ տարեկան գինն է կանխիկ Իզմիրի համար 55 դահեկան, իսկ դուրս դրուած տեղերուն համար 65 դահեկան։

Ամեն մէկ ամսականը առնելուզրը հարիւր պիտի վճարէ 5 դահեկան։

Եթէ սորագրողաց թիւը նեղելու ըլլայ, աւելի ամրընցնելու կը խոստանամք։

Սորագրութեան տեղին է հիմա Կուհիմոյ։

Իզմիր, Տեսեանց դրատունը, Ռէֆիէ Ղարարէի, թիւ 50։

Կ. Պոլիս, Պատուելի Աբեսիս Պէնպէեանցին դրատունը։

Իսկ ուրիշ տեղերուն հետաքրքիր ժամանակին կը ծանուցանենք։

ԻԳՆԱՐՍ ՏԵՍԵԱՆ

Օմիւռնիա, 2 Մայիս 1853։

Մեր տեղագրութիւնը մեզ կը պարտաւորցնէ հրատարակելու հետեւեալ նամակը, որ յարգի անձն մը մեզ

յուղարկած ։

«ՀԳՏ Հրատարակիչ Մասիս լրագրոյն ։

Տիւրեանց պերճապատիւ հանգուցեալ Յակոբ Զէրէպին իր կենդանութեանը վերջուն մէջ Հայ կաթոլիկ ազգայնոց դատարակութեանը համար յատկապէս հիմնած Սուրբ Աստուածածնայ վարժարանին անցեալ ամսոյն 22 ին կատարված առաջին քննութիւնը թէ մայրաքաղաքիս և թէ դրսի ազգային լրագիրներէն արժանաւոր գովութեամբ և շնորհակալութեամբ ընելով՝ չեմ կրնար պատմել ձեզի զգացած տարապայման ուրախութիւնս. տարապայման կրեմ, ինչու որ անով չէ թէ լուսահոգի վեհ Բարերարին անզուգական առատաձեռնութիւնը անպտուղ մնացած չի տեսնուիր, այլ և ազգային լրագրաց միջոցաւ առանձնապէս բարեգործութեան մը ուրիշ ոկանատես էղողին ականջն ալ հասնելով ուրիշներուն սրտին մէջ ալ գովելի խնդ մը կընայ վառել ազգին յառաջադիմութեանը համար առանձին մեծ բարերարութիւններ ընելու, որուն նմանը դժբաղդաբար շատ չենք տեսներ ։

Ուստի կրնաք մակարերել թէ որչափ վշտանալով կարդացած կըլլամ ազգային ուրիշ լրագրիմէ մէջ յիշեալ դպրոցին վրայօք այն անտարբերը, որով գրողը իր կարծիքը միւս լրագիրներէն և քան իսկ Հնչակ թերթէն տարբերելով կիմացնէր, թէ այն մեծատաս գեղեցիկ դպրոցին հաստատութեանը ծախքին ուրիշներն ալ մասնակից եղած են որչափ որ պիտի է։ Թէպէտ լուսահոգի Բարերարին հանգստութիւնը նայելով, անոր աղնուական գերդաստանին կողմէն այսպիսի անտարբերութիւն մը կրնայ առանց ուղղութեան թողուիլ, սակայն ճշմարտութիւն սիրող երախտագէտ ազգակցի մը համար խիստ ծանր բան մը ըլլալուն, կը խնդրեմ հրամանացմէդ, որ այս նամակս պատուական լրագրիդ միջոցաւ հրատարակելով ճշմարտասիրութեան նոր ապացոյց մը տուած ըլլաք ։

Ողջ լերուք

19 մայիս 1853 · Ի Կ · Պոլիս ։

. . .

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լմնոյս 17 ին կայսերական հրամանաւ՝ Բարձրագոյն Մեշլիս փաշայի որդի Վսեմափայլ Էմի Պաշա փաշան վերադարձաւ Տէրութեան Խորհրդոյ Բարձրագոյն ատենին անդամ անուանեցաւ, պաշտօնէից ժողովին մէջ ալ մտնելու արտօնութեամբ ։

— Ռ. Դրան և Ռուսիոյ կառավարութեան մէջ յարաբերութեանց դադարելուն լուրը առջի բերանը սիրտերը մեծ անհանգստութեան ու երկիւղի մէջ ձգեց, որն որ բնական բան մըն է առանց ծանր պարագաներու մէջ։ Առեւտրական գործերը մեծ մասամբ դադարեցան, փոխանակութեան գիները բարձրացան, Օսմանեան լիրան մինչև 118 ղուռուշ եւ Թղթադրամով, Անգղիոյ լիրան մինչև 125 ղուռուշ առնուեցաւ։ Բայց շատ չանցաւ, մտաց հանդարտութիւնն ու խորհրդածութիւնը երկիւղին առաջին ազդեցութեանը յաջորդելով, ամէն մարդ սկսաւ սիրտ առնել և ապագային համար խրախուսիչ յոյսեր ունենալ։

«Յարաբերութեանց դադարիլը, կ'ըսէ Լ'Էքսփէտիսիոն լրագիրը, պատերազմ ըսել չէ։ և թէպէտ Օսմանեան տէրութիւնը թէ որ պատերազմ բացուելու ըլլայ, վերջին դարուս մէջ ըրած ամէն պատերազմներուն ժամանակէն աւելի յաջող վիճակի մէջ է հիմա թէ բարոյական և թէ նիւթական նկատմամբ։ այսու ամենայնիւ, համոզուած ենք որ պատերազմ չըլլար։

Ամէն շահերը կը պահանջեն որ խաղաղութիւնը շարունի։ Ազգերուն կամ մանաւանդ կառավարութիւններուն կենացը մէջ բնաւ մէկ տեսն խաղաղութեան հարկաւորութիւնը այս օրուան չափ զգալի եղած չէ, և մէկը չուզեր անիկայ աւրելու համար առաջին քայլափոխն ընելու ծանր պատասխանատուութիւնը իւր վրան առնել։

Արևելքի մէջ որ և է պատերազմ համաշխարհական խռովութեան նշան (իշարէթ) կրնայ ըլլալ, երբոր Եւրոպայի մէջ կիրքերը և յեղափոխութեան տարերքները միայն զսպուած և ոչ թէ մարած ըլլալով՝ պատեհ ժամանակի կսպասեն բորբոքելու։

Կառավարութիւնները՝ 1848 ին փոթորիկներէն խրատուած ըլլալով, չեն ուզեր ամենեին այս մեծ վտանգին մէջ ձգել ինքզինքին և հետևաբար բոլոր մարդկային ընկերութիւնը։

Անգղիա խաղաղութիւն կ'ուզէ և Պաղղիոյ հետ համաձայն կերթայ։ Անգղիոյ և Պաղղիոյ տերութեանց միևնոյն մտքով միևնոյն նպատակով միաբանիլը՝ բաւականէն աւելի մեծ երաշխաւորութիւն մըն է։ Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ բոլոր աշխարհի առջև պաշտօնէից ըրած յայտարարութիւնները (տես Մասիս թիւ 67) մեզ բոլորովին կրնան քաջալերել։»

— Լրագրոյս 67 թուոյն մէջ ծանուցեր էինք, որ Ս. Տեղեաց խնդրոյն լուծմանը վրայօք երկու կայսերական հրովարտակ կարդացուեցաւ Ռ. Դուռը Դիներկայութեան յունայ Կ. Պոլսոյ և Երուսաղէմի Պատրիարքներուն։ Ամասիկ յիշեալ հրովարտակներուն պարունակածը։

«Թէպէտ և Ռեթզէհէմի եկեղեցւոյն մեծ դրան մէկ բանալին ալ Լատիններուն շնորհուեցաւ, բայց ասիկա յիշեալ եկեղեցիէն անցնելու համար ամէն ժամանակ անոնց ունեցած իրաւանցը մէկ հետեւանքն է. իրենց ամենեւին իշխանութիւն չի տար հոն պաշտամունք կատարելու կամ Յունաց հետ յիշեալ եկեղեցին բաժնելու, որովհետեւ անով յիշեալ տաճարին վրայօք նոր անօրէնութիւն մը եղած չէ, ոչ անցուդարձի մասին և ոչ ուրիշ որ և է կերպիւ, այլ առաջուան վիճակին մէջ պիտի մնայ։

«Յիշեալ եկեղեցւոյն դռնապանը առաջուան պէս Ռ. Դրան հպատակ յոյն քահանայ մը պիտի ըլլայ, բայց հոն մտնելու իրաւունք ունեցողներուն ամենեւին ընդդիմութիւն չի պիտի ընեն այսու հետեւ։

«Ռեթզէհէմի եկեղեցւոյն մէջի սրբին վրայ եղած տոտղին տեղ, որ 1847 ին անայտ եղաւ, ուրիշ բոլորովին անոր նման ասաղ մը դնել՝ ուրիշ այս պատճառաւ եղած վիճերը վերջացնելու և իմ Կայսերութեանս կողմանէ քրիստոնեայ ժողովրդեան յիշատակ մը թողելու համար։ Այս բանը ամենեւին նոր կամ սեպհական արտօնութիւն մը չի տար քրիստոնեայ հասարակութիւններէն մէկուն և նոր փոփոխութիւն մը չի կրնար ընել յառաջուան վիճակին մէջ։

«Ս. Կուսին գերեզմանին ուխտի երթալու և հոն պաշտօն մատուցանելու իրաւունք ունեցող քրիստոնեայ հասարակութիւնները նոյնը՝ ամէն օր պիտի կրնան։ Ամէն առաւօտ արևը ելլելուն՝ յոյները պիտի սկսին, բայց այն պայմանաւ, որ միւս քրիստոնէից ալ դէմ չի կենան իրենց ուխտը կատարելու և պաշտօն մատուցանելու։ Յոյներէն ետքը պիտի գան Հայերը, անոնց ետեւէն՝ Լատինները, և իւրաքանչիւր հասարակութեան արարողութիւնը մէկ ու կէս ժամ պիտի տեւէ։ Այս կարգադրութիւնը իմ կայսերական կառավարութեանս հաճութեամբն ու հրամանաւը եղած է։

«Ռեթզէհէմի գիւղին մէջ Լատինաց վանքին մօտը եղած երկու պարտէզները առաջուան պէս Յունաց և Լատինացւոց ձեռքը պիտի ըլլան և մինչև հիմա ունեցած արտօնութիւններին պիտի վայելեն, բայց այս երկու հասարակութիւններէն մէկը միւսին վրայ նախապատուութեան իրաւունք չի պիտի ունենայ։

«Եւ որովհետև առջիններէն զատ ուրիշ նոր արտօնութիւն մը շնորհուած չի կայ որ և է քրիստոնեայ հասարակութեան մը պաշտօնական հրովարտակներով, ուստի հիմակուան վիճակը հաստատ և անփոփոխ պիտի մնայ, և Երուսաղէմի մէջ գտնուած բոլոր ուխտատեղիները թէ հասարակաց ըլլան և թէ մասնաւորապէս Յունաց Լատինացւոց և Հայոց հասարակութեանցը վերաբերին, յաւիտեան այս իրենց ներկայ վիճակին մէջ պիտի մընան։»

Յատուկ յանձնարարական ժողով մը պիտի տեսնուի Ս. Գերեզմանին գմբեթին նորոգութեանը համար, որ Օսմանեան կառավարութեան ծախիւքը հիմակուան ձևովը պիտի շինուի։

Երուսաղէմի կառավարչին ալ տեսայ նոր բայց բարեկամիս խօսքովը ընտիր գաղափարէ մը օրինակուած, բայց անհարազատ, զի մեր օրինակէն կամ Անգլիոյն իր պատմութիւնը աւարտած թուականէն 160 տարուան պատմութիւն աւելի կը պարունակէ. այսինքն անոր պատմութիւնը մինչև Քրիստոսի 1338 և հայոց 22Ե թուականը կը շարունակէ զանազան մասնաւոր յօդածոյ և կիսուր դէպքերով լեցուած, որոնց անհարազատութեանը անոնց մէջ դարձածուած ոճն ու լեզուն ալ կը վկայեն։ Այս օրինակիս հետ բաղդատելով մեր ձեռագիրը բուն Սամուէլի հեղինակութեանց մէջ ալ քիչ տարբերութիւններ ու խանգարմունքներ չգտանք։

Ժամանակագրութիւնէս զատ ոմանք Սամուէլ Անեցիին գ'ընծայեն նաեւ հին և նոր կտակարանաց ապոգրաֆութիւն մը կամ ճիւղագրութիւն մը ձեռաւոր և պարկեշտագրգ գրուած Ադամէն մինչև Քրիստոս և առաքեալները, որուն վերջը կայ նաեւ առաքելոյ համառօտ պատմութիւն մը, բայց ասոր վերջաբութիւն մը չունինք։ Այսու մէկ մտգաղաթեայ օրինակը պէտք Հայաստան եկար բարակ իրարու ծայր կցած և ամբողջացուցած մէկ կտորէ մաքուր և զարդարուն, բայց տերը իրրեւ հայրենական աւանդ մը չուզեց ձեռքէ հանել։ Սակայն այսիկա Սամուէլի ժամանակագրութէն տարբեր է բաղդատմամբ, թէ և ոմանք կը պնդեն որ Սամուէլի համառօտութիւնը եղած ըլլայ նոյն իրմէն քաղուած, բայց անհաւանելի, զի անոր ժամանակներէն ետքը ու շատ ետքը ուրիշ անծանօթէ մը գրուած ու դասակարգուած ըլլայ։

Զամչեան հայր Միքայէլ վարդապետին և այլոց խօսքին նայելով, մինչև հայոց ՈԺԴ և Քրիստոսի 1164 թուականը եղածը ստգ և Անեցւոյն է, իսկ անկից ետքը եղածները յետոյ ուրիշներէն գրուած և անտարազատ են, ուստի և մեր օրինակն ալ մինչև Հայոց ՈԻԶ և Քրիստոսի 1179 թուականը ունի, որ ըսել է Զամչեանին ըսածէն տասն երեք տարի աւելի, բայց այն ալ միայն աղիւսակին մէջ յաջորդութիւններուն և թուականներուն թուովը շարունակուած առանց պատմական երկաբերի պարբերութեան մը։ Բայց 'ի վերայ այսր ամենայնի չենք կրնար դուրս ձգել և անտարազատ համարել այն քանի մը թուականներն ալ, քանի որ նոյն գրիչով մաքրութեամբ մինչև հոն կնքուած է այսպիսի ընդարձակ, հաւատարիմ և ամենատարազատ օրինակի մը մէջ, որ Սամուէլ իր Ժամանակագրութիւնը գրել աւարտէն մինչև 10 տարի ետքը օրինակուած է Յովանէս վարդապետի պէս հմուտ անձի մը ձեռքը։ Այսպէս զի ինչպէս որ քնինք, ՈՒԶ և ՈԼԶ թուականներուն տարբերութիւնը միայն տասը տարի է, որոց առաջինը ժամանակագրութեան աւարտման թուականն է, իսկ վերջինը ձեռագրիս օրինակուելուն թուականը, ուստի Սամուէլի Բրոնիկոնին ձեռագիրներէն ձեռք բերուելիքներուն մէջ ըստ ամենայն գերազանցութեան և ընտրելութեան առաջին տեղին բնդունող մը պիտի ըլլար նէ՝ պէտք է որ ասիկա ըլլայ իր եօթը հարիւր տարուան մեծ հնութեամբը։

Բարեկամներս մեկուն քով ժամանակագրութեան մեկ ուրիշ օրինակը

պատուէր տրուած է, որ Ս. Գերեզմանին Եկեղեցւոյն մէջ նայող քանի մը պատուհաններուն պատճառաւ ծագած անպատեհութիւնները վերցնէ, և թէ որ պէտք ըլլայ յիշեալ պատուհանները գոցելու համար առջևը պատ քաշուի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԴԻԱ։ 1848 փետր. 24 ին երբոր Դաղղիոյ կառավարութիւնը ձևը հասարակապետութեան փոխուելուս առ ժամանակեայ կառավարութեան փետրուար. 26 ին հանած հրովարտակաւը և նոյն տարուան նոյեմբեր 4 ին տահմանադրութեամբը պատժական օրինագրքին 86 և 87 յօդուածները ջնջուեցան։ Դաղղիոյ կառավարութիւնը այս օրերս առաջարկութիւն ըրաւ օրէնդրական ժողովին, որ յիշեալ յօդուածները վերստին ի գործ դրուին։

Հետաքրքիր այն յօդուածները.

« ՅՕԴ. 86։ Կայսեր կենացը կամ անձին դէմ եղած եղեռնագործութիւնը հայրասպանի պատժով պիտի պատժուի։

« Կայսերական գերդաստանին անդամներուն անձին կամ կենացը դէմ եղած եղեռնագործութիւնը մահուամբ պիտի պատժուի։

« Հրապարակաւ կայսեր անձին դէմ եղած նախատինքը վեց ամիսէն մինչև 5 տարի բանտարկութեամբ և 500 ֆրանքէն մինչև 10,000 ֆրանք տուգանքով պիտի պատժուի։ Սակայն զատ յանցաւորը բանտէն ազատելէն ետև, իւր դատապարտութիւնը չափ ժամանակ բոլորովին կամ մասամբ պիտի զրկուի իւր անձնական, քաղաքական և ընտանեկան իրաւունքներէն։ Այս պայմանաժամը իւր դատապարտութեան ի գործ դրուած օրէն պիտի հաշուի։

« ՅՕԴ. 87։ Կառավարութեան ձևը կամ թագաւորական աթոռոյն յաջորդութեան կարգը փոխելու կամ աւելցնելու և կամ կայսերական իշխանութեան դէմ դնելու համար ժողովուրդը գրգռելու դիւրաւորութեամբ եղած յանցանքները մահուամբ պիտի պատժուին։»

Կառավարութիւնը հ'առաջարկէ, որ վերոյիշեալ 86 երրորդ յօդուածին վրայ հետևեալ հատուածն ալ աւելցուի։

« Կայսերական գերդաստանին անդամները դէմ հրապարակաւ եղած նախատինքը մեկ ամիսէն մինչև երեք տարի բանտարկութեամբ և 100 ֆրանքէն մինչև 5,000 ֆրանք տուգանքով պիտի պատժուի։»

— Բապուլասատանի դէմ (Ափրիկէի մէջ) պատերազմի պարտաւորութիւն կ'ըլլայ։ Բիսմարկ-Թիէլ լրագրին ըսածին նայելով, ամսոյս 13 էն մինչև 18 պատերազմը պիտի սկսէր Ռէզայիի ընդհանուր կառավարիչ Ռանտոն զօրապետին առաջնորդութեամբը։

ԱՆԳԼԻԱ։ Յառանգութիւնը վրայ տուրքը դնելու առաջարկութիւնը հատարակայ խորհրդարանին մէջ քուէարկութիւն ընդունուեցաւ։ Ռասի կառավարութիւնը ասոր վրայօք օրինագիր մը պիտի պատրաստէ խորհրդարաններուն ներկայացնելու համար։

— Վիզվիական և օտարազգի դրամներուս ընկերութեան տարեկան ժողովը ամսոյս 9 ին գումարեցաւ Լոնտրայի մէջ։ Որտ Ռոն Ռըսըլ այս ժողովին ներկայ գտնուելով, հետևեալ խօսքերը ըսաւ.

« Ընկերութիւնը միշտ նպատակ դրած է՝ այն մեկ հատիկ ճշմարտապէս օգտակար և փափաքելի կրթութիւնը տալ տղայոց, այսինքն անանկ կրթութիւն մը, որ միանգամայն աշխարհական ու կրօնական ըլլայ։ Մեծ դժուարութիւնը՝ այս երկու տարբերաց մեկուն միւսին աւելի ուժ չի տալով հաւասարակշռութիւն պահել և ամենմասամբ իմաստուն ու կատարեալ չափ մը բռնելն է. կրօնական կրթութիւնը օգտակար կերպով աշխարհական կրթութեան ընկերացնելու է։ Մեկ խօսքով, տղայոց այնպիսի կրթութիւն մը տալու է, որ անոնց մարմինն ու հոգին միանգամայն ուղղէ։ Երբոր այս կարևոր և դժուարին գործը գլուխ հանելու ըլլանք, այն ժամանակը կրնանք մեր ըրածին վրայ պարծիլ։»

— Անգղիոյ մէջ շատ մարդիկ Ամերիկանամակ գրելով թղթատարի (բոսթա) ծախքը չի վճարելու համար, նամակին մէջ գրելիքնին հոն խրկած լրագրներնուն մէջը կամ անոնց վրայի գծերներուն տակը գրելու սովորութիւն ունին։ Թղթատարութեանց վերակացու պաշտօնեան՝ այս ապօրինաւոր թղթակցութեան առաջքն առնելու համար հրաման ըրաւ, որ այսուհետև սաստիկ հսկողութիւն ըլլայ այս բանին համար, և որ լրագրին մէջն որ հայտնեն զատ ձեռագիր տեսնուի, նամակի գին առնուի։

— Տուպլինի (Իռլանտա) մէջ շինուած արուեստից մթերատունը ամսոյս 12 ին բացուեցաւ։ Այս մթերատունին համար շինուած պալատը գրեթէ հարիւրաքով գեղեցիկ տակէն դուրս եկաւ։ Պ. Տարկան անուն Իռլանտացի հասարակ մարդ մը այս շինութեան բոլոր ծախքերն իր վրան առաւ։ Գալ 20,000 լիրա սթէրլին կամ 500,000 ֆրանք տուաւ կանխիկ, ետքը պարտ վրայ 15000 լիրա ալ աւելցուց։ Երբ տեսնելով, որ այս մթերատունին առաջարկութիւնը Անգղիոյ և թէ ուրիշ ամէն մեծամեծ տերութիւններուն մէջ անակնկալ հաճութիւն ընդունեցաւ, մինչև 50,600 լիրայի կամ 1,250,000 ֆրանքի (12000 քսակ) հատուց։ Գանկ բարի նշաններով սկսուած ձեռնարկութիւն մը հարկ էր որ յաջողէր։ Ուստի կը լսենք, որ Տուպլինի մթերատունը խիստ գեղեցիկ ճամբու մէջ է և մինչև անգամ Լոնտրայի մթերատունին աւելի կատարեալ պիտի ըլլայ թէ և անկէ փոքր է համեմատութեամբ, ըստ որում ամոր պատճառաւ ծագած հեռամտութենէն ասիկա օգուտ պիտի քաղէ։ Այս մթերատունին մէջ Դաղղեռա երեւելի տեղ մը բռնած է, ուր պիտի գտնուին Լոնտրայի մթերատունը զարդարող շնաշխարհիկ նիւթերը Սէվրի յախճապակիները (ֆարֆուրի) և Կոպլէնի ու Պովէի դորգերը։ Բակէնդատ Դաղղեռա հոն պիտի փայլի իւր հանճարոյն յատուկ եղած բերքերով, այսինքն անանկ բաներով, որոնց մէջ նիւթէն աւելի աշխատութիւն կայ և ճարտարութիւնը որպէս թէ արհեստիւ հոգեւորը է։ Գերմանիան Բրուսիա, Աւստրիա, Հոլանտա, Պելճիքա ալ իրենց երկրին բերքերը պիտի խրկեն Տուպլինի մթերատունը, ինչպէս որ Լոնտրայինին խրկեցին։ Սոնց մէջն Հոլանտա հոնել մը Դաբոնի ասբրանքներ պիտի խրկէ հետաքրքրութեան արժանի։ Անգղիոյ կառավարութիւնը և Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութիւնն ալ ասիական ապրանքներու շքեղ ցոյց մը պիտի ընեն ինչպէս Լոնտրայի մթերատունին մէջ։

Բուսեստից վերաբերեալ նիւթերէն զատ, հին և նոր պատկերներու հաւաքմունք մը ալ պիտի գտնուի։ Լոնտրայի մէջ ընտիր պատկերներու հաւաքմունք ունեցող ազնուականները գրով խոստացան իրենց ամենէն գեղեցիկ պատկերները խրկելու Տուպլինի մթերատունը։ Յամանակակից և կենդանի պատկերհանները ալ հոն պիտի գրանուին իրենց երեւելի գործքերովը։ Մինակ պատկերներու համար 350 ոտնաչափ տարածութեամբ տեղ պատրաստուած է։ Սոնցմէ զատ պիտի գտնուին նաեւ հնագիտութեան վերաբերեալ հետաքրքրական նիւթեր, որոնցմով խիստ հարուստ է Իռլանտա։

— Իռլանտայի մէջ գաղթականութիւնը կը շարունակի։ Ամեն օր ամբողջ գերդաստաններ Տուպլինէն կանցնին Ֆիլատէլֆիա կ'երթան։ Այս գաղթականները միայն աղքատ գիւղացիները չեն, այլ շատեր կան, որ իրենց հեռանալուն և եօթն թուականին փոխի մահուամբ առ Բրիտոս Տէր Ներսէս Լամբրոնացին քառասուն և վեց ամաց։ Սա մեկնեաց զՍաղմոսն և զԱռակն և զՊատարագի խորհուրդն և Թարգմանեաց բաղում գիրս ի Յունաց և ի Փռանգաց ընդ որս և զՅոհաննու տեսիլն մեկնած Թարգմանեաց յանուանէ և զԻր ընդ եղբարս ինքն մեկնեաց։» Այս կարճիս և ոչ մեկ նշմարանքը կայ միւս օրինակուս յաւելուածներուն մէջ։ Լրագրդն է ճիշդ վերջը աղիւսակին կարգը. « ՈՁԱ Աւաւ գանձակ քաղաք ի Թաթարէն։» Այս երեք կարարէս զատ և ոչ նշանախեց մը աւելցած է Յովանէս վարդապետին գրութեանը վրայ։ և կերեւայ թէ այս մեկ երկու յաւելուածներս ալ, այս գրքիս Կիլիկիա բերուելէն ետքը, հոն կամ ուրիշ տարուած քաղաքները եղած են։

Ձեռագրիս տեղն պէտք եղած հանգամանքներուն վրայ այսչափ մը խօսելէս ետեւ, որովհետեւ տակաւին բնաւ ի տիպ արձանացած չըլլալուն, և օրինակներն ալ սակաւաթիւ ըլլալով, ոճը և պարունակեալը շատերուն անծանօթ է, վասնորոյ առանց մեր կողմէն անոնց վրայօք եւեթ պակաս խօսելու, յարմար կը դատենք նոյն իսկ Ընեցւոյն կանխաբանութիւնը հոս դնել, ուր ինքը լիովին բացատրած է իր ժամանակագրութիւնը ինչ դիտմամբ գրած, ուրկից սկսած և ուր աւարտած և որ աղբիւրներէն քաղած ըլլալը, որով կարծեմ իր բանեցուցած ոճն ալ բաւական կը հատկցուի։

Հրաչեայ Բիւրեր։
Մարիոս Այվազեան։

պատուէր տրուած է, որ Ս. Գերեզմանին Եկեղեցւոյն մէջ նայող քանի մը պատուհաններուն պատճառաւ ծագած անպատեհութիւնները վերցնէ, և թէ որ պէտք ըլլայ յիշեալ պատուհանները գոցելու համար առջևը պատ քաշուի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԴԻԱ։ 1848 փետր. 24 ին երբոր Դաղղիոյ կառավարութիւնը ձևը հասարակապետութեան փոխուեցաւ, առ ժամանակեայ կառավարութեան փետրուար. 26 ին հանած հրովարտակաւը և նոյն տարուան նոյեմբեր 4 ին տահմանադրութեամբը պատժական օրինագրքին 86 և 87 յօդուածները ջնջուեցան։ Դաղղիոյ կառավարութիւնը այս օրերս առաջարկութիւն ըրաւ օրէնդրական ժողովին, որ յիշեալ յօդուածները վերստին ի գործ դրուին։

Հետաքրքիր այն յօդուածները.

« ՅՕԴ. 86։ Կայսեր կենացը կամ անձին դէմ եղած եղեռնագործութիւնը հայրասպանի պատժով պիտի պատժուի։

« Կայսերական գերդաստանին անդամներուն անձին կամ կենացը դէմ եղած եղեռնագործութիւնը մահուամբ պիտի պատժուի։

« Հրապարակաւ կայսեր անձին դէմ եղած նախատինքը վեց ամիսէն մինչև 5 տարի բանտարկութեամբ և 500 ֆրանքէն մինչև 10,000 ֆրանք տուգանքով պիտի պատժուի։ Սակայն զատ յանցաւորը բանտէն ազատելէն ետև, իւր դատապարտութիւնը չափ ժամանակ բոլորովին կամ մասամբ պիտի զրկուի իւր անձնական, քաղաքական և ընտանեկան իրաւունքներէն։ Այս պայմանաժամը իւր դատապարտութեան ի գործ դրուած օրէն պիտի հաշուի։

« ՅՕԴ. 87։ Կառավարութեան ձևը կամ թագաւորական աթոռոյն յաջորդութեան կարգը փոխելու կամ աւելցնելու և կամ կայսերական իշխանութեան դէմ դնելու համար ժողովուրդը գրգռելու դիւրաւորութեամբ եղած յանցանքները մահուամբ պիտի պատժուին։»

Կառավարութիւնը հ'առաջարկէ, որ վերոյիշեալ 86 երրորդ յօդուածին վրայ հետևեալ հատուածն ալ աւելցնայ։

« Կայսերական գերդաստանին անդամները դէմ հրապարակաւ եղած նախատինքը մեկ ամիսէն մինչև երեք տարի բանտարկութեամբ և 100 ֆրանքէն մինչև 5,000 ֆրանք տուգանքով պիտի պատժուի։»

— Բապուլասատանի դէմ (Ափրիկէի մէջ) պատերազմի պարտաւորութիւն կ'ըլլայ։ Բիսմարկ-Թիէլ լրագրին ըսածին նայելով, ամսոյս 13 էն մինչև 18 պատերազմը պիտի սկսէր Ռէզայիի ընդհանուր կառավարիչ Ռանտոն զօրապետին առաջնորդութեամբը։

ԱՆԳԼԻԱ։ Յառանգութիւնը վրայ տուրքը դնելու առաջարկութիւնը հատարակայ խորհրդարանին մէջ քուէարկութիւն ընդունուեցաւ։ Ռասի կառավարութիւնը ասոր վրայօք օրինագիր մը պիտի պատրաստէ խորհրդարաններուն ներկայացնելու համար։

— Վիզվիական և օտարազգի դրամներուս ընկերութեան տարեկան ժողովը ամսոյս 9 ին գումարեցաւ Լոնտրայի մէջ։ Որտ Ռոն Ռըսըլ այս ժողովին ներկայ գտնուելով, հետևեալ խօսքերը ըսաւ.

« Ընկերութիւնը միշտ նպատակ դրած է՝ այն մեկ հատիկ ճշմարտապէս օգտակար և փափաքելի կրթութիւնը տալ տղայոց, այսինքն անանկ կրթութիւն մը, որ միանգամայն աշխարհական ու կրօնական ըլլայ։ Մեծ դժուարութիւնը՝ այս երկու տարբերաց մեկուն միւսին աւելի ուժ չի տալով հաւասարակշռութիւն պահել և ամենմասամբ իմաստուն ու կատարեալ չափ մը բռնելն է. կրօնական կրթութիւնը մինչև 'ի ներկայս ծայրաքաղ արարեալ։» Գործքին մէջ ամենեւին բաժանմունք կամ գլխակարգութիւն չունի, միայն գլխաւոր հատուածներուն ընդունելութեանը անցման ձեւով քանի մը բառ դրուած կան։

Վեցօրէից ճառերուն պէս ասոր ալ առաջին թուղթը միայն փոխուած ու յետոյ գրուած է միւսներէն տարբեր գրով մը։ իսկ ասկէց զատ ուրիշ փոփոխութիւն կամ պակաս ամենեւին չունի։ Գլխը ճիշդ վեցօրէից ճառերուն գրովը, նոյնը գրող Յովանէս վարդապետին ձեռքովը ամենայն զգուշութեամբ ու մաքրութիւն գրուած և մինչև ցայսօր անարատ պահուած առանց արտաքին ուրիշ յաւելուածներու։

Գրեր գրով միայն սա մեկ երկու յաւելուածը ունի իւր վերջը զոր հոս կը դնենք։ Մեկ մը՝ Յովանէս վարդապետին գրչովը գրուած. « ՈՒԹ. Փոխեցաւ մահուամբ առ Բրիտոս Տէր Ներսէս և փոխանորդն Տէր Գրիգոր» խօսքերուն վրայ ուրիշ գրիչ մը կէս ելցունէ գուցէ ուրիշ օրինակէ մը առնելով « Տղայ կոչեցեալն, որ չինեաց 'ի Կլայն հայակապ եկեղեցի 'ի նմանութիւն արեւելեան տաճարացն, և պատրաստեաց 'ի նմա զդիրս երկուս լուսաւորչացն՝ զՏէր Գրիգորիսի և զՍերբոսիսի։ Հաւանեմ և 'ի ծովուցն զնշխարս մեծին Գրիգորիսի վկայասիրի և դնեմ ընդ երկուս լուսաւորչացն։ որ միւս օրինակին մէջ եւս կը գտնուի թէ և տարբեր յաւելուածներով։ Երկրորդն է գիրքին վերջը աղիւսակին կարգէն դուրս, երեսին վերի ծայրը. « Ի վեց հարիւր քառասուն և եօթն թուականին փոխի մահուամբ առ Բրիտոս Տէր Ներսէս Լամբրոնացին քառասուն և վեց ամաց։ Սա մեկնեաց զՍաղմոսն և զԱռակն և զՊատարագի խորհուրդն և Թարգմանեաց բաղում գիրս 'ի Յունաց և 'ի Փռանգաց ընդ որս և զՅոհաննու տեսիլն մեկնած Թարգմանեաց յանուանէ և զԻր ընդ եղբարս ինքն մեկնեաց։» Այս կարճիս և ոչ մեկ նշմարանքը կայ միւս օրինակուս յաւելուածներուն մէջ։ Երրորդն է ճիշդ վերջը աղիւսակին կարգը. « ՈՁԱ Աւաւ գանձակ քաղաք 'ի Թաթարէն։» Այս երեք կարարէս զատ և ոչ նշանախեց մը աւելցած է Յովանէս վարդապետին գրութեանը վրայ։ և կերեւայ թէ այս մեկ երկու յաւելուածներս ալ, այս գրքիս Կիլիկիա բերուելէն ետքը, հոն կամ ուրիշ տարուած քաղաքները եղած են։

Ձեռագրիս տեղն պէտք եղած հանգամանքներուն վրայ այսչափ մը խօսելէս ետեւ, որովհետեւ տակաւին բնաւ 'ի տիպ արձանացած չըլլալուն, և օրինակներն ալ սակաւաթիւ ըլլալով, ոճը և պարունակեալը շատերուն անծանօթ է, վասնորոյ առանց մեր կողմէն անոնց վրայօք եւեթ պակաս խօսելու, յարմար կը դատենք նոյն իսկ Ընեցւոյն կանխաբանութիւնը հոս դնել, ուր ինքը լիովին բացատրած է իր ժամանակագրութիւնը ինչ դիտմամբ գրած, ուրկից սկսած և ուր աւարտած և որ աղբիւրներէն քաղած ըլլալը, որով կարծեմ իր բանեցուցած ոճն ալ բաւական կը հատկցուի։

Հրաչեայ Բիւրեր։
Մարիոս Այվազեան։

---

[1] Գիրս այս Յովհաննէս Վեցօրեայ կ'ըսէ։ Զան չի նշանակեր որ ըսինք Բարսղի Վեցօրէից ու Սամուէլի Ժամանակագրութիւնը մեկ տեղ կազմուած ըլլալով և նախ Վեցօրէիցը գրուած ըլլալով գիրքը ձեռքը առնող ու նախադասելը նայողը Վեցօրէից կը տեսնէ, բայց այս խօսքը չէ թէ մէյն Վեցօրէիցին հոգան երկուքին համար միանգամայն հասկնալու է։

[2] Աւ-գրէ։ ուրիշներէ։ Լայն գրուած էին, իսկ մենք օ'ի փոխեցինք։

[3] Պօղոսի սահմաններուն մէջ Դեսարիայէն յառաջ ժամու շաբ հեռաւորութեամբ Ալիս գետին (գրքոյ ըսմագ) անգիի կողմը Հոռոմոսիկին անունով գիւղ մը կայ։ որուն տիրիներն ի'ըսեն Ուրոմոսիկի։ բնակիչքը ըստ մեծի մասին Հայ, և շրջակայքը շատ հին տնկի ըսկիներ կը տեսնուին։

[4] Անընթեռնելի բայց գուցէ Դուսիր պիտի ըլլայ։

[5] Յօրին. Բահանէ։ [6] Սիւս օրին. Գրեարէ։

[7] Գրեր։ Գրեր։ [8] Ամենայն։ [9] Ամենայն։ [10] Ամենայն։ [11] Ամենայն։ [12] Ամենայն։ [13] Ամենայն։ [14] Ամենայն։ [15] Ամենայն։ [16] Ամենայն։ [17] Ամենայն։ [18] Ամենայն։ [19] Ամենայն։ [20] Ամենայն։ [21] Ամենայն։ [22] Ամենայն։ [23] Ամենայն։ [24] Ամենայն։ [25] Ամենայն։ [26] Ամենայն։ [27] Ամենայն։

երկրին մէջ քիչ մը դրամագլուխ շահելով, կը փութան Ամերիկան Ամերիկային անդիի կողմը անցնելու և հոն շահեցնելու։

ԱՒՍՏՐԻԱ։ Վիէննայէն մայիս 11 թուով կը գրեն։

Պէլճիքայի Լէոբոլտ թագաւորն և իր որդին Պրապանի դուքսը Վիէննա հասան։ Կայսերական գերդաստանը մեծ սիրով ընդունելութիւն ըրաւ յիշեալ Վ. թագաւորին։

Աւստրիայ կայսրը արշիդուքսներուն հետ Վիէննայի երկաթուղւոյն կայանը գնաց Պէլճիքայի թագաւորը դիմաւորելու։ Լէոբոլտ թագաւորը Պէլճիքայի դեսպանատունը իջաւ, ուր արդէն իրեն համար սենեակներ պատրաստուած էր։

Յունատանի թագուհին ալ Վիէննա հասաւ. և քանի մը օրէն Օլտէնպուրկ պիտի երթայ։

— Հունգարիայի մէջ այս օրերս զօրաժողով ըլլալով՝ 15 — 16 տարեկան տղաք գտնուեցան, որոնք արդէն ամուսնացած և քանի մը զաւակ ալ ունեցած էին։ Սոսկալի Աւստրիայ կառավարութիւնը արժան դատեց, որ յիշեալ երկրին մէջ տասնակ կանխահաս ամուսնութիւնները արգելուին։

ՊԵԼՃԻՔԱ։ Ինպէբանպան Պէլճ լրագրին մայիս 9 թերթին մէջ կը կարդանք, որ առջի օրը առտուան ժամը 9 ½ին միջոցները՝ ձմեռուան պէս առատ ձիւն եկեր է Պրիւքսէլի մէջ և երկու մատնաչափ նստեր է։ Սառնիկ ալ յուրա եղեր է։

ՀՈՌՄ։ Յիսուսեանց (Ճիզուիթ) հոգեշահ ընկերութեան գլուխ վերապատուելի Հ. Ռոթհանը ամսոյս 18ին վախճաներ է Հռոմի մէջ։

Այս երանելի անձին կորուստը մեծ ցաւ տուաւ բոլոր աշխարհի մէջ գտնուած թէ յայտնի և թէ ծածուկ յիսուսեաններուն։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ։ Կալիցէն ապրիլ 22 թուով կը գրեն, թէ քոլէրա հիւանդութիւնը Բեդրոպաւլիկի և Վոսկայի մէջ երեւան ելեր է այնպիսի սաստկութեամբ, որ Բեդրոպաւլիկէն Կալից Զէնքել անուն վաճառականի մը գրեր են, որ անմիջապէս հոն երթայ և քոլէրայէն բռնուողները բժշկելու համար իր բանեցուցած նոր կերպը յիշեալ քաղաքին մաքրանոցներուն (քառանդինա) մէջ ալ՝ ի գործ դնէ։ Այս վաճառականը անցեալ տարի Կալիցի մէջ բազմաթիւ մարդիկ բժշկեր է քոլէրայէն։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օդոստոսիան Ինքնակալը անցեալ հինգշաբթի ցաւալի կորուստ մը ըրաւ իր որդւոյմէ մեկուն մահուամբը, որուն յուղարկաւորութիւնը հետեւեալ օրը կատարուեցաւ։ Իարձրապատիւ մեծ Լիսլաբքոսը, Շէյխ-Իւլ-Իսլամ էֆէնտին, տերութեան պաշտօնեաները և ուրիշ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ այս տրխուր հանդէսին ներկայ էին։ Կայսերորդւոյն մարմինը Ենի Ճամիի մզկիթին մէջ թաղուեցաւ։

— Շաբաթ օրը՝ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը այցելութեան գնաց արտաքին գործոց պաշտօնեայ Իարձրապատիւ Բէշիր փաշային և արժանավայելապատուով ընդունուեցաւ։

— Ընդեալ հինգշաբթի Ռուսաց գործակատար Պ. Օղէրօֆ՝ իր դեսպանատան պաշտօնեաներուն և գործակալներուն մեծագոյն մասին հետ մայրաքաղաքիս մեկնեցաւ Ռուսաց Պէսարապիա շոգեշարժ քարշակով։

Դեսպանատան առաջին քարտուղար Պ. Պարանին, առաջին թարգմանն Պ. Ակիրօբուլօ և երկու ուրիշ թարգմաններ Կ. Պոլիս պիտի կենան նոր հրամանի սպասելով։

— Վարչական կուսակալ Սթիրպէյ իշխանին դրան գործակալ Պ. Նիքոլա Աբիսթարքին երէկ մայրաքաղաքիս մեկնեցաւ Պուրրէշ և անկէց Վիէննա երթալու համար։

— Կայսերական փողերանոցին վերատեսուչ Հասիպ փաշան և գանձուց պաշտօնեայ Մուխթար պէյը երկրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան ընկալան։

Տերութեան խորհրդոյ բարձրագոյն ատենին անդամ Ղէմալէտտին փաշան երրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան ընկալաւ։

Մեծապատիւ Տիւզեան Կարապետ պէյին երրորդ կարգի և կայսերական փողերանոցին անօրէն (միւտիր) Մեծապատիւ Միհրան Զէլէպիին և ոսկերչապետ Մեծապատիւ Տիւզեան Պօղոս Զէլէպիին չորրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան տրուեցաւ։

— Բ. Դրան կողմէն կայսերութեամեն գաւառները հրովարտակներ խրկուեցան, որոնց մէջ հայրական և միանգամայն խիստ պատուէրներ կան ամեն տեղ բարեկարգութիւնն ու խաղաղութիւնը հաստատ պահելու և ժամանակիս դէպքերուն վրայօք միտքերը հանգարտեցնելու համար։

— Երկուշաբթի օրը Պէյօղլուի զինուորական գպրոցներուն և Խասգիւղի երկրաչափական և բժշկութեան գպրոցներուն տարեկան քննութեանց հանդէսը կատարուեցաւ՝ ի ներկայութեան օգոստափառ Ինքնակալին և տերութեան պաշտօնեից։ Այս պատճառաւ Բ. Դրան և ուրիշ գլխաւոր պաշտօնատանց դրասենեակները գոց մնացին։

— Մայրաքաղաքիս նախորդ դրամասեղանին հաշիւները տեսնելու համար կազմուած յանձնարարական ժողովոյն անդամները՝ Պ. Պ. Լանի և Տիմիթրի Բոսքարի, Աթէֆանովիչ, Օպրիֆի, Ռալի և Բալաբանի վաճառականները՝ ամսոյս 9ին բարձրապատիւ մեծ Եպարքոսին հրաւիրանօքը Զրաղանի կայսերական պալատը երթալով Օգոստափառ Ինքնակալին ներկայանալու պատիւ ունեցան, որ մեծ մարդասիրութեամբ զիրենք ընդունեց, և ըրած ծառայութիւններնուն համար իւրաքանչիւրնակութիւնը յայտնելով՝ ադամանդեայ ծանրագին առփեր շնորհեց անոնց։

— Ինչպէս որ լրագրոյս 67 թուոյն մէջ ծանուցեր էինք, Օսմանեան ընկերութեան Սոֆէր շոգենաւը այս օր պիտի սկսի կղզիները երթեւեկելու։ Ժամը 10ին մայրաքաղաքէն և ժամը առտուան 12ին կղզիէն պիտի ելլէ։

— Ընդեալ հինգշաբթի իրիկուան ժամը 10ին՝ Պալաթիա Հայոց Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մօտը Գոֆէճէ Օղլը ըսուած փողոցին մէջ՝ հրդեհ պատահելով 28 տուն այրեցան, որոյ 23ը Հայոց։

— Նաւը Գաբուի դպրատան յարգի հոգաբարձուները երախտագիտութիւն պարտք մը կը համարին լրագրոյս միջոցաւ իրենց շնորհակալութիւնը յայտնել Ազգայ Պ. Թադէոս Մինասեանին, որ իր տպել տուած Սերէոսի մատենագրութիւնէն 10 օրինակ ազգասիրաբար շնորհեր է յիշեալ դպրատան աղքատ աշակերտներուն։

— Գրոֆէ փը Բօնպանիինօբլը անուն մայրաքաղաքիս մէջ հրատարակուած գաղղիերէն լրագիրը՝ որ ժամանակէ մը ի վեր դադարած էր, վերստին հրատարակուիլ սկսաւ անցեալ շաբաթ օրէն սկսեալ։ Հրատարակիչներն են՝ Մ. Իսմէն Պլաք՝ խմբագիր և տէր. Մ. Ֆրէնէքէ՝ խմբագիր — անօրէն։ Մ. Կասոտ՝ խմբագիր և Մ. Ենթօնի Տիւվիվիէ խմբագիր։ Հրատարակութեան օրն է շաբաթ, բայց շաբաթի օրերն ալ կիսաթերթ յաւելուած մը պիտի ելլէ։ Տարեկան գինն է՝

Մայրաքաղաքիս համար 8 սիւնադրոշմ թալէր
Դուրսերուն „ 9 „ „

Վեցամսեայ

Մայրաքաղաքիս համար 4 սիւնադրոշմ թալէր
Դուրսերուն „ 5 „ „

— Կէյվէյէն հետեւեալ նամակը կը գրեն Նիկոմիդիայ Հայրենասէր լրագրին։

« Յարգելի Սիրելի մեր։

« Ընդունելը՝ Նիկոմիդիա գտնուած տասնիս, որ խոստացեր էի մեր քով գտնուած քանի մը գրութիւններ Ձեր յարգութեանը յուղարկել, իմ խոստմունքս կատարելու համար ահա այս անգամ անոնցմէ մէկը նամակիս ծոցը ներփակեցի, մնացեալները հետզհետէ յուղարկելու մտօք. բայց հրատարակութեան արժանի են՝ թէ չէ, զայն Ձեր քննութեանը կը թողում։

« Երբեք կամ չորս տարի յառաջ մեր Կէյվէյի Դ-ֆրէն՝ որ Կէյվէյի Ղասապէն ժամ մի հեռի Պէյ դէօյի յիշուած գիւղին էր. ասիկայ մեղուներուն փեթակէն մեղր առնելու ժամանակ մէկ մեղու մը կը խայթէ զինքը. մինչեւ հարիւր կամ երկու հարիւր ոտք տեղ քալելով՝ տոնը սանդուխին տակը կնստայ ու հոն իր կեանքը կը վճարէ։ Այս մարդը տարի մի յառաջ ալ նոյնպէս մեղր առնելու ատեն մեղուէն խայթուելով երեք չորս ժամու չափ կիսամեռ մնաց, ու թթու բաներ կերցուցնելով առողջացաւ։ Իսկ այս անգամին առողջութեանը համար ամեն եղած ջանքերը անօգուտ եղան։

« Այժմ կը խնդրեմ որ բարեհաճիք Հայրենասէր լրագրոյդ միջոցաւը հրատարակել այս դիպուածը, որ ինչպէս իմ՝ կը յուսամ թէ ուրիշներուն ալ հետաքրքրութիւնը ասոր վրայ շարժելով՝ գուցէ պատասխանաւոր արժանի կը հանդիսանի, թէ մեղուի մը խայթուածէ մարդ կրնայ մեռնիլ։ Ողջ լեր։

Ն. Յովսէփ
Բիթլի Սովսէփեան։ »

— Ընդեալ ամսոյ 20ին որ սուրբ Օսանի մեռելոցի օրն էր, քաղաքիս պանդոկներէն մէկուն մէջ Հռոմէական օտարական Հայ մը կը մեռնի։ Հռովմէական Հայք այս տեղ իրենց յատուկ գերեզմանատուն չունենալով՝ և ասկէց յառաջ ալ որքան որ ննջեցեալներ կը պատահեր՝ Լուսաւորչեան ուղղափառ Հայոց գերեզմանատան մէկ ծայրը ներքնութեամբ աղգին թաղելովնին, այս անգամ եւս հրաման խնդրելու համար ուղղակի տեղւոյս Առաջնորդական Փոխանորդին կը դիմեն. և ըստ որում սակաւաթիւ են և եկեղեցի չունին, կը խնդրեն նաեւ երկու ժամկոչ դիտպատելով ընծեռելը և գերեզման փորելը, այլ և արծաթեայ մեծ խաչ մը, բուրվառ մը և դագաղ մը։ Այս կարօտութիւնները անմիջապէս Լուսաւորչեան Հայոց կողմանէ յօժարութեամբ և սիրով հոգացուեցան։ Մեռեալը թաղելէն վերջը՝ ի Հռովմէականաց ջրս հինգ երեւելի անձինք իրենց Հ. Յովհաննէս վարդապետին հետ մեր Փոխանորդին գացին իրենց շնորհակալութիւնները մատուցանելու նորին Շնորհապատուութեան և բարի սովորութեան Լուսաւորչեան եկեղեցւոյ, որ ճշմարիտ քրիստոնէավայել եղբայրսիրութիւնը ներողութեամբ յօժարակամ ընդունուեցաւ իրենց խնդիրքը։

Հայրենասէր

— Օմիւռնիոյ Լիբերոսիալ լրագրին մէջ հետեւեալը կը կարդանք։

« Գաւառս ներսերէն առած զանազան թղթակցութիւններնուս և տեղեկութիւններնուս նայելով, 60 հազար հօխայէն աւելի մարդիկ (չէքիրկէ) հաւկիթ ջարդուելու է այն կողմերը։ Հետեւեալ վիճակագրական տեղեկութիւնը այս ջարդուած հաւկիթներուն հատցուներնիս վրայօք գաղափար մը կրնայ տալ։ Մէկ մարախի մը հաւկիթը 34 սերմ կը պարունակէ։ Մէկ հօխան միջին հաշուով 2080 հաւկիթ կը պարունակէ. այս թիւը թէ որ 34 ով բազմապատկենք, մէկ հօխա հաւկիթին պարունակած սերմը կ'ելլայ 70,720 իսկ 60 հազար հօխայինը կ'ելլայ 4,243,200,000։ Մէկ մարախը հաւկիթէն ելած վայրկենէն մինչեւ կորսուելը վայրկեանը միջին հաշուով 30 ցորենի հատկ (պաշագ) կրնայ ուտել, ըսել է որ 60 հազար հօխա հաւկիթէն ելած մարախը 127,296 միլիոն ցորենի հատկ պիտի ուտէր։ Մէկ հատկը էն-էլը 40 ցորենի հատ (տանէ) կը պարունակէ. որով 5,091,840,000,000 ցորենի հատ պիտի կերուած ելլար։

« Հօխա մը ցորենը միջին հաշուով 25,000 հատ կը պարունակէ. ուստի ուտուելիք հատերուն թիւը 25,000 ով բազմելով, կը գտնենք 203,673,600 հօխա կամ 10 միլիոն 183,680 գրիւ։ Այս զարհուրելի գումարին տասնին մինը հանենք, որպէս զի չափազանցութեան կասկած չըլլայ, տակաւին անգին կը մնայ 1,018,368 գրիւ ազատուած ցորեն։ Թողունք պարտէզներուն և ուրիշ տեսակ տեսակ բերքերուս արտերը, որոնք անպատճառ պիտի դառնային այս ապականարար միջատներուն ձեռքէն։

— Ամէնքի մէջ երիտասարդ մը ծծմբաւոր (չագմագոզ քիսրիթ) մը ծայրովը ականջը խառնելու ատեն, յանկարծակի ծծմբաւոր բռնկեր և 15 բոպէի մէջ երիտասարդը մեռեր է։

— Եւրոպայի լրագիրներէն մէկը անուանի սեղանաւոր Ռօչլոր Դերդաստանին ունեցած հարստութիւնը 500 միլիոն ֆրանք կը հաշուէ, որ Օսմանեան դրամով 2250 միլիոն ղուռուշ կ'ընէ։

— Արուեսպական յոյժ։ Այս օրերս ամերիկացի մը նորահնար նաւ մը քերաւ Անգղիա, որ մեծ զարմանք պատճառեց ամենուն։ Այս նաւը ձուկի ձեւով շինուած, առանց շղթի, առանց առագաստի և հովի, առանց թիի (բիւրեք) և առանց յայտնի շարժող մեքենայի մը, որ և է ջուրի վրայ կը լողայ ճշմարիտ ձկան մը դիւրութեամբ։ Այս զարմանալի նաւը ջրաղացք (սուտէրիմէնի) մըն է։ Ցորը նաւին առաջքէն նաւին տակը կը մտնայ և հոն ապրանքներու վրայ խնայելով՝ զանոնք կը դարձնէ, և նաւը կ'սկսի քալել։ Շէնքին զարմանալի պարզութիւնը, քիչ ծախքով շինուիլը և ծովու վրայ ունեցած ապահովութիւնը՝ ամենուն հետաքրքրութիւնը շարժեցին. բիւրաւոր մարդիկ զանիկա տեսնելու կ'երթան։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

— Ի-սչի-փարս Ս. Խաչ դպրատան վիճակահանութիւնը (Բիյանչօ) Ռիպէտ Համբիյան օրը պիտի հանուի, բայց նոյն օրը Ս. Փրկչի Հիանդանոցին փարեան այցելութեան օրը ըլլալու, Հոգեգալստեան կիրակի օրը՝ որ է յունիսի 15, Ի-սչի-փարս Ճեմարանին մէջ պիտի հանուի։

Ո-ղորմ կրնայ հոն ներկայ գտնուիլ։ Երանի՜ որ կը հաճի բաժանորդ գրուելը, Ի-սչի-փարս թ-ի-ի-ն՝ Մահպէսի Գրիգոր աղայէն դիմեն կրնայ փոխակ ստանալ, որուն չուանի մը հոս ծանցած է։

ԽՄԲԱԳԻՐ=ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԷՖԹԻՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ